

Talat Tekin

T. Tekin, 16 Temmuz 1927 tarihinde Gebze'ye bağlı Tavşancıl nahiyesinde doğar. Babası, Tavşancıl eşrafından Hamit Çavuş'un oğlu, Hereke Rüşdiyesi mezunlarından İsmail Tekin, annesi de aslen Nallıhanlı olup Tavşancıl'da uzun yıllar hocalık ve imamlık yapan İzzet Hoca'nın kızı Fatımatüzzehra'dır.

İlk öğrenimini Tavşancıl ilkokulunda yaptıktan sonra (1934-1939) orta ve lise öğrenimini sırasıyla Üsküdar Paşakapısı Ortaokulunda (1939-1942) ve Haydarpaşa Lisesinde (1942-1945) tamamlar. Liseyi bitirdikten sonra öğrenimine bir yıl ara vermek zorunda kalır. Ertesi yıl, 1946 yılında Yüksek Öğretmen Okulu giriş sınavlarını kazanır ve yüksek öğrenimini İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde yapar (1946-1951).

Sanatla olan ilgisini ve öğretmenlik yıllarına ait anılarını ise kendi ağzından dinleyelim: "...Lise sıralarında iken karikatür çizmeğe ve şiir yazmağa merak sardım. Cemal Nadir'in yayımladığı *Amcabey* dergisinde birkaç karikatürüm yayımlandı. Hatta *Akbaba* dergisinin düzenlediği bir karikatür yarışmasında da ikinci oldum. İlk şiirlerimin yayımlanması ise üniversite yıllarına rastlar.

Şiire ve edebiyata olan ilgilim üniversite öğrenciliği yıllarında da devam etti. Yüksek Öğretmen Okulu'nda özgür fikir ortamının şiir ve edebiyat zevkimin gelişmesine büyük etkisi ve katkısı olmuştur. Okulda düzenlenen şiir ve edebiyat gecelerinin sürekli izleyicileri ve düzenleyicileri arasında idim. 1950 yılında bir ara fakülte arkadaşım Tarık Buğra ile *Zeyindalı* adlı ancak bir sayı yayımlanabilen bir sanat ve edebiyat dergisi de çıkardık.

Üniversitede edebiyat dersleri kadar, dil dersleri de ilgimi çekiyordu. Bu ilginin uyanmasında hocalarım Prof.Dr. Reşit Rahmeti Arat ile Sadettin Buluç'un büyük etkileri olduğunu söylemeliyim. Mezuniyet tezim Şeyyad Hamza'nın *Destan-ı Yusuf* mesnevisinin dil bakımından incelenmesi ve sözlüğü idi. Bu tez nedeniyle üniversiteden mezuniyetim bir yıl gecikti.

Üniversiteden mezun olduktan sonra İzmir Atatürk Lisesi'ne "stajyer öğretmen" olarak atandım (Temmuz 1951). 1953 Şubatına kadar burada ve Karşıyaka Lisesinde edebiyat öğretmeni olarak çalıştım. Lise 1. sınıf edebiyat

kitabı yeni şiire ve edebiyata yer vermediği için sınıflarıma Dağlarca'nın ve Sait Faik'in yeni çıkan kitaplarını götürür ve okurdum. 1953 yılı Şubatında, yani ders yılı ortasında, İzmir Atatürk Lisesindeki stajyer öğretmenliğimin sona ermiş olması gerekçe gösterilerek Trabzon İlköğretmen Okulu edebiyat öğretmenliğine atandım ve kış ortasında Trabzon'a gittim.

Trabzon'da görevli iken Yüksek Öğretmen Okulundan tanıdığım Trabzon Lisesi edebiyat öğretmenlerinden Kaya Bilgegil ağdalı bir Osmanlıca ile Divan edebiyatını ulusal sayan bir konferans verdi. Ben de orada çıkan *Halk* gazetesinde yayımlanan bir yazımda bu konferansı ele aldım ve Divan şiirinin ne dil, ne biçim, ne de içerik bakımından ulusal sayılamayacağını ileri sürerek Bilgegil'in görüşünü ve kullandığı dili eleştirdim. Kaya Bilgegil bu eleştiriden sonra bana küstü ve selamı sabahı kesti. O ders yılı sonunda lisede yapılacak günlük sınavlarında da jüri üyesi olarak görevlendirilmiş bulunuyordum.”

İşin ayrıntıları bir yana, bu edebiyat tarihi ile ilgili konuşmanın üzerine Osmanlıcı bir görüş çerçevesinde yönlendirilen öğrenciler sınavları boykot eder, bunun üzerine T.Tekin'in telgrafıyla Bakanlık müfettiş gönderir. Soruşturma sonucu T.Tekin ve K. Bilgegil Bakanlık emrine alınır. T. Tekin'in ifadesiyle “... böylece de Atatürkçü laik görüşlerinden ötürü kıyıma uğrayan ilk öğretmenlerden biri” olur.

Bakanlık emrinde iken 1954 Kasım döneminde Piyade Yedek Subay Okuluna girer. Askerlik görevini yedek subay olarak 1955-56 yıllarında Kırklareli'de yapar. Terhisinden sonra Bakanlıkça (kura ile!) Bitlis Lisesine atanır ve 1 Mayıs 1956'da göreve başlar. 1956 yılı Ağustos ayında evlenir ve daha yirmi günlük evli iken eşiyle birlikte yeniden Bitlis'e, görevinin başına döner. Bitlis'te o yıl meslektaşı ve Yüksek Öğretmen Okulundan arkadaşı Ahmet Miskioğlu ile birlikte *Yula* (Eski Türkçe “ışık, meşale”) adıyla on beş günlük bir edebiyat gazetesi de yayımlarlar.

1957 yılında terfi etmesi gerekirken terfi edilenler listesinde adını bulamaz. Bir telgrafla nedenini Bakanlığa sorduğunda gerekçenin “son üç yılda teftiş görmemiş” olmasından kaynaklandığını öğrenir. Bunun üzerine Bakanlığa çektiği sert bir telgrafla öğretmenlikten istifa eder ve Türk Dil Kurumu'na girer. Dil Kurumu'nda dört yıl Doç.Dr. Samim Sinanoğlu'nun odasında “Gramer Uzmanı” olarak çalışır (1957-1961). Dil Kurumu'nda çalışırken bir yıl süre ile özel öğrenci olarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Enstitüsü'ne devam ederek Şefika Ortaylı'dan Rusça dersleri alır.

27 Mayıs Darbesinden az önce Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Prof.

Dr. Hasan Eren'in açmış olduğu asistanlık sınavına başvurur. Devrimden sonra sınava gittiğinde Bölüm başkanı Prof.Dr. Kenan Akyüz, Prof.Dr. Hasan Eren'in 147'ler listesi ile açığa alınmış olduğunu, ortada hoca olmayınca da asistan alamayacaklarını belirtir.

Bu arada Kurum'ca yayımlanan *Sade Türkçe Kılavuzu*'nu *Dünya* gazetesinde çıkan yazılarıyla eleştirir. Ankara'da yayımlanan *Ulus* ve *Öncü* gazetesinde Türk Dil Kurumu'nun akademi statüsüne geçirilmesi, Atatürk'ün vasiyetinin de aslında böyle olduğu yolunda yazılar yazar. Bu arada *Dünya*, *Ulus* ve *Öncü* gazetelerindeki yazıları nedeniyle Disiplin Kurulu Başkanı şair Behçet Kemal Çağlar tarafından hakkında soruşturma açılır ve Kurum'daki görevine son verilir.

Kurum'daki görevine son verilince bir süre Georgetown Üniversitesinin Ankara bürosunda çalışır. Ressam Adnan Turani ile şair Tahsin Saraç'ın da çalıştığı bu büroda orduda okuma-yazma bilmeyen erler için kitaplar hazırlarlar.

Bu arada Los Angeles'taki California üniversitesinde görevli olan Prof. Dr. Andreas Tietze'nin yardımları ile bu üniversitenin Yakın Doğu Dilleri Bölümü'nde "Türk dili araştırma asistanı" olarak iş bulur ve 1961 yılı Ağustos ayında ABD'ye gider. Türkiye'den tanıdığı Prof.Dr. János Eckmann da aynı üniversitededir. Tietze'nin çağrısıyla buraya gelen Eckmann'ın geliş sebebi ise, uzun yıllar hocalık yaptığı Türkiye'de kendisine profesör unvanının verilmeyişidir. T. Tekin orada hemen doktora programına yazılır ve Eckmann'ın öğrencisi olur. Bir yandan da Amerikalı dilbilimci Prof. Hojer'in derslerine devam eder. İki yıl sonra doktora yeterlik sınavını verir ve Bloomington'daki Indiana Üniversitesine gider. Orada Prof. Denis Sinor'un yönetimindeki Ural-Altay Dilleri Bölümü'nde iki yıl "Türk Dili okutmanı" olarak çalışır. Bu arada bir yandan Prof. John Krueger'dan Moğolca dersleri alırken bir yandan da doktora tezini hazırlar.

1965 yılı Haziran ayında *A Grammar of Orkhon Turkic* adlı teziyle California Üniversitesi'nden doktor unvanını alır. Daha tezini vermeden iş bulmak için birçok üniversiteye başvurur. Hatta hocası Prof. R. Rahmeti'ye de mektup yazarak İstanbul Üniversite'sinde bir kadro bulup bulamayacağını sorar. Olumlu bir yanıt alamaz. Hatta bir ara Prof.Dr. O. Pritsak da kendisini Harvard'a çağırırsa da, bu göreve Pritsak'ın öğrencisi ve T. Tekin'in meslektaşı Şinasi Tekin atanır.

Bu arada Prof.Dr. Denis Sinor Bloomington'da kalıp Indiana

Üniversitesinde kendisi ile birlikte çalışmayı önerir. Biraz düşündükten sonra California Üniversitesinden gelen öneriyi kabul edip Berkeley'e gider:

Berkeley'deki California Üniversitesinde 1965-1972 yılları arasında Türk Dili ve Edebiyatı profesörü olarak görev yapar. Bu arada 1969-70 yılında "sabbatical" izni ile Türkiye'ye gelir ve bir yıl Hacettepe Üniversitesinde genel dilbilim dersleri verir. Türkiye'ye kesin dönüşü amaçladığından 1970 Kasımında yeniden İstanbul'a gelir ve ABD'de hazırladığı *Ana Türkçede Aslı Uzun Ünlüler* adlı teziyle doçentlik unvanını kazanır. Jüri üyeleri bu çalışmadaki görüşlere katılmamalarına, yani Ana Türkçede uzun ünlülerin bulunduğu inanamamalarına rağmen oy birliğiyle kendisine 'doçent' unvanını verirler. 1972 güzünde Türkiye'ye dönerek Hacettepe Üniversitesinde göreve başlar. 1976'da *Volga Bulgar Kitabeleri ve Volga Bulgarcası* adlı teziyle "profesör" unvanını alır.

1977 yazında DAAD'den aldığı bir araştırma bursu ile (Batı) Almanya'ya gider ve Bonn Üniversitesi Orta Asya Enstitüsünde Türkoloji ve Altayistik konusunda çalışmalar yapar.

1981 Eylülünde "Japan Foundation for the Promotion of Science" vakfından aldığı dört aylık bir araştırma bursuyla Japonya'ya gider ve Tokyo'daki Asya-Afrika Dilleri ve Kültürleri Enstitüsünde Japonca üzerine araştırmalar yapar.

1982 yılında Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dekanlığına Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü başkanlığına getirilir.

1983 yılında hukukî varlığına bir kanun yoluyla son verilen ve yaklaşık 600 üyesinin üyelikleri bir kalemde düşürülen Türk Dil Kurumunun "akademik bir anlayışla yeni baştan kurulacağı" düşüncesinden hareketle yeni "Türk Dil Kurumu"nun aslı üyelik teklifini kabul eder ve 1990'a kadar bu Kurumda, özellikle Türkçe Sözlük'ün yeni baskısında çalışır. Kendisinin daha önce sohbetlerinde belirttiğine göre sözlüğün maddebaşları, açıklamaları ve örnek cümleleri üzerine değil de, çoğunlukla kökenbilim çalışmalarına katılmıştır. Tabii sözlüğün "Ön söz"üne de herhangi bir katkısı söz konusu değildir. 1990'da bu Kurumdan istifa eder.

1990 Ekiminde Türkiye ile SSCB arasındaki Kültürel Değişim Programı çerçevesinde Tataristan ve Başkurdistan'a giderek üç hafta süre ile Kazan ve Ufa'da araştırmalarda bulunur.

1991 yazında Tokyo'daki "Asya-Afrika Dilleri ve Kültürleri Enstitüsü"nü çağrılısı olarak dört aylığına Japonya'ya gider ve Türkbilimi konu-

larında çalışmalarda bulunur. Japonya dönüşünden sonra da 1982'den beri yaklaşık 10 yıl Bölüm Başkanı olarak görev yaptığı üniversitedeki çalışmalarını Türk dili profesörü olarak sürdürmeye devam eder.

1972'den beri Türkiye'de geçirdiği yaklaşık yirmi yıllık "öğretmenlik" yaşamında çağdaş dilbilimin ışığında Türkdilbilimi ve Türk dili sahalarında binlerce lisans, onlarca yüksek lisans ve doktora öğrencisi yetiştirir ve hala da yetiştirmektedir. Yeri gelince, bilim yolundan sapmaksızın, bilim gereği, eski TDK'yi de yeni TDK'yi de politik bir çıkar, amaç düşünmeksizin eleştirir. Çünkü doğru yol "bilim yolu"dur.

1991 yılından beri de elinizdeki 3. sayısı kendisine armağan olarak sunulan *Türk Dilleri Araştırmaları*'nı yazı kurulunda yer alan meslektaşları ve asistanları E. Ceylan, Z. Ölmez, M. Ölmez ile birlikte yayına hazırlamaktadır.

Türkiye dışındaki Türkbilimine pek yabancı olmayan, ancak ülkemizde böylesine ayrıntılı olarak ilk T. Tekin tarafından işlenen ve açıklanan görüşleri ana başlıklarıyla sıralayacak olursak:

- Birisi dışında, Türk dillerinin hemen hepsi tek bir kaynağa, Ana Türkçeye dayanmaktadır,
- Ana Türkçenin yanısıra, bugünkü Çuvaşçanın kaynağı olan bir de Ana Çuvaşça (veya Ana Bulgarca) olmalıdır,
- Her iki "ana dil" de ortak bir kaynağa, 'İlk Türkçe'ye dayanır,
- Kuramsal olarak yine bu ilk Türkçe Altay dilleri denilen Moğolca ve Mançu-Tunguzca ile akraba olmalıdır, bunun da en iyi kanıtı ilgili dillerdeki karşılıklı $r = z$, $l = \mathcal{J}$ ses denklikleridir ki bunlara da tarihî ve yaşayan Türk dillerinden örnekler getirmek mümkündür, Tarihî Tuna Bulgarcası ile Volga Bulgarcası bu konuda anahtar dillerdir,
- Türk dilinin tarihî dönemlerinde, özellikle Ana Türkçe döneminde Türkçede aslı uzun ünlüler var olmalıdır, bunun tarihî kanıtları da runik yazıtların, kimi Uygurca sözcüklerin ve Divânü Lugatî't-Türk'ün yazım sistemi ve yaşayan Türk dillerinden Yakutça (Yâkutça değil!), Türkmençe ve Halaççadır.